

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.03.159>

JEL classification: L95, H23

UDC: 351.824.11

Ліліана ГОРАЛЬ

доктор економічних наук, професор,
викладач,
кафедра фінансів,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Україна
E-mail: liliana.goral@gmail.com
ORCID iD: 0000-0001-6066-5619
<http://www.researcherid.com/rid/R-8865-2017>

Ірина МЕТОШОП

кандидат економічних наук, професор,
викладач,
кафедра фінансів,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Україна
E-mail: metoshop07@ukr.net
ORCID iD: 0000-0002-6730-0388

Андрій КОРНІЄНКО

аспірант,
кафедра фінансів,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Україна
E-mail: kugr2014@gmail.com
ORCID iD: 0009-0001-4735-2703

Софія ДУБ

аспірантка,
кафедра фінансів,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Україна
E-mail: sofiadub@gmail.com
ORCID iD: 0000-0002-8002-8497

Віра ШИЙКО

кандидат економічних наук, професор,
викладач,
кафедра публічного управління,
Прикарпатський університет імені Василя Стефаника, Україна
E-mail: vnkshiyko@gmail.com
ORCID iD: 0000-0002-2822-0641
<http://www.researcherid.com/rid/F-5152-2016>

ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОЗОРОГО МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ ТАРИФІВ НА ДОСТАВКУ ГАЗУ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАЛАНСУ ІНТЕРЕСІВ ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН

АНОТАЦІЯ

Вступ. Досліджується прозорість тарифоутворення на доставку газу як ключовий фактор для забезпечення балансу інтересів держави, населення та газорозподільних підприємств. Особлива увага приділяється соціально-економічним наслідкам тарифів, викликам монополізації ринку газопостачання та потребі врахування інтересів усіх зацікавлених сторін у процесі регулювання.

Мета. Метою статті є розробка і впровадження прозорого та справедливого механізму формування тарифів на доставку газу, який би сприяв забезпеченню соціальної справедливості, підвищенню

ефективності газорозподільних підприємств та врахуванню інтересів споживачів.

Метод (методологія). У статті застосовано аналітичний підхід до вивчення економічних і соціальних аспектів тарифоутворення. Використано порівняльний аналіз різних форм власності газорозподільних мереж (державна, приватна, комунальна) та їхній вплив на тарифну політику. Дослідження базується на монографічних джерелах, статистичних даних, аналізі законодавства та емпіричних дослідженнях.

Результати. Результати дослідження свідчать про необхідність впровадження прозорих механізмів, таких як громадські слухання, освітні програми для споживачів, залучення незалежних експертів для перевірки тарифів. Встановлення чітких регуляторних норм і обґрунтованого тарифоутворення сприятиме зниженню соціальної напруги та підвищенню довіри до газорозподільних підприємств.

Ключові слова: тарифоутворення; доставка газу; прозорість; енергетичний ринок; соціально-економічний баланс; державне регулювання; газорозподільні підприємства.

Вступ

Тарифоутворення доставки газу для населення має велике соціально-економічне значення, впливаючи на життя громадян, стабільність економіки та екологічну безпеку. Тарифи на доставку газу безпосередньо впливають на фінансове становище як населення так і підприємств з транспортування газу. Тому актуальність теми полягає з одного боку в необхідності забезпечення доступності тарифів на доставку енергоресурсів для населення за справедливими та прийнятними цінами, з іншого боку забезпечити рівень енергоефективності та сталий розвиток газорозподільних підприємств у якому зацікавлені як самі підприємства так і держава.

Питанням формування тарифів на доставку газу надається значної уваги з боку державних регуляторних органів, підприємств та науковців. Зокрема у працях таких науковців як О. Акименко [1], О. Гетьман, Б. Міщенко [2], Л. Гораль [3], М. Коротя [4], І. Метошоп [5], В.Омельченко [6], В. Столяр [7], та інші. розглянуті питання позитивних та негативних аспектів діяльності газорозподільних підприємств, проблеми, пов'язані з невідповідністю тарифів по розподілу газу, мінімізації ризиків компанії, що займаються

розподілом газу та шляхи підвищення ефективності їх діяльності.

Однак у публікаціях мало уваги надається саме питанням збалансування інтересів держави, підприємства та населення.

Так частково ці питання піднімаються у монографії [1], однак розглянуті односторонньо, лише з позиції проблем та наслідків низьких тарифів на доставку для газорозподільних підприємств.

Мета та завдання статті

Виходячи з цього, дане дослідження буде присвячене саме збалансуванню інтересів усіх зацікавлених суб'єктів у формуванні тарифу на доставку газу.

Розглянемо детальніше питання які підлягатимуть збалансуванню інтересів.

Усі інтереси наведені у таблиці підлягатимуть збалансуванню між державою, газорозподільними підприємствами та населенням. Тому звісно ж, важливо знайти рішення, які будуть справедливими для всіх сторін та забезпечуватимуть стабільне та якісне газопостачання. Формування тарифу на доставку газу є складним процесом, який має бути прозорим та зрозумілим для всіх зацікавлених сторін, ґрунтуватися на об'єктивних економічних показниках та розрахунках, має бути справедливим і

Публікація даної статті стала можливою завдяки грантовій підтримці проекту 2021.01/0409 Національним фондом досліджень України.

© Ліліана Гораль, Ірина Метошоп, Андрій Корнієнко, Софія Дуб, Віра Шийко, 2024

Отримано: 06.08.2024 р.

Рекомендовано до друку: 27.08.2024 р.

Опубліковано: 30.09.2024 р.

Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

Як цитувати: Гораль Л., Метошоп І., Корнієнко А., Дуб С., Шийко В. Впровадження прозорого механізму формування тарифів на доставку газу як засіб забезпечення балансу інтересів зацікавлених сторін. *Економічний аналіз*. 2024. Том 34. № 3. С. 159-173. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.03.159>

враховувати інтереси та потреби усіх зацікавлених сторін, а також стимулювати газорозподільні підприємства до підвищення ефективності та зниження витрат. Виходячи із

сказаного, основними принципами на яких має формуватися тариф є прозорість, обґрунтованість, справедливість та ефективність.

Таблиця 1. Інтереси держави, РГК та населення

Інтереси	Держава	Газорозподільні підприємства	Населення
Цінова політика	Забезпечення доступності газу за справедливими цінами, захист від монополізму	Можливість отримання рентабельних доходів, стимулювання ефективної діяльності	Доступні та стабільні ціни на газ, захист від зростання тарифів
Енергоефективність	Сприяння енергоефективності та економії газу	Зниження обсягів використання енергоресурсів при транспортуванні газу та втрат (ВТВ)	Зменшення витрат на оплату газу
Екологічна безпека	Промоція використання екологічно чистих джерел енергії та зменшення викидів	Впровадження екологічно чистих технологій та заходів	Збереження навколишнього середовища, зменшення негативного впливу на екологію
Розвиток інфраструктури	Забезпечення інвестицій у модернізацію та розвиток газової інфраструктури	Розширення та покращення інфраструктури для забезпечення надійності та ефективності	Забезпечення доступності та надійності енергопостачання
Інвестиції	Стимулювання інвестицій у модернізацію та розширення газорозподільних мереж	Забезпечення джерел фінансування інвестицій	Гарантії надійного та якісного газопостачання
Соціальний захист	Забезпечення доступності газу для соціально незахищених верств населення	Захист від несправедливого розподілу тарифів	Допомога в оплаті газу для малозабезпечених
Прозорість	Забезпечення прозорості та обґрунтованості тарифів	Захист комерційної інформації	Доступ до інформації про тарифи та їх обґрунтування
Державне регулювання	Забезпечення балансу інтересів усіх сторін	Захист від надмірного регулювання	Захист від монополізму та недобросовісної конкуренції
Якість надання послуг	Забезпечення безпечного, надійного транспортування газу та з мінімальними втратами.	Надавати якісні послуги, щоб зберегти своїх клієнтів і підвищити свою конкурентоспроможність.	отримувати газ безперебійно, в необхідних обсягах та з відповідними характеристиками.

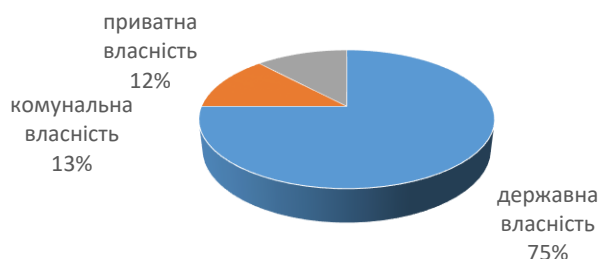
* Складено авторами.

Вирішення цієї проблеми є важливим завданням для держави з метою забезпечення стабільності, безпеки та сталого розвитку суспільства. Тариф на доставку газу впливає на доступність газу для населення, бюджетні надходження держави та інвестиції газорозподільних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження

З введенням повноцінного ринку газу для домогосподарств з 1 серпня 2020 року в Україні скасували спеціальні обов'язки учасників ринку

щодо постачання газу населенню (PSO). До цього часу на ринку постачання газу для домогосподарств діяло чотири постачальники, серед яких близько 70 % займали облгази-збут. З введенням повноцінного ринку газу для домогосподарств з 1.08.2020 р. діяти повноцінний ринок газу. До грудня 2023 року була проведена інтеграція 27 газорозподільних підприємств, які перейшли під управління Групи Нафтогаз [8] і станом на сьогодні частка власності на ринку доставки газу наведена на рис. 1.

*Джерело: [9].

Рис. 1. Частка власності на ринку доставки газу

Приналежність основних засобів за ознакою власності дозволяє зрозуміти структуру управління та потенційні ризики, пов'язані з експлуатацією газорозподільних мереж (РГК). З наведених даних на рис. 1, ми спостерігаємо переформування монополістичного становлення частки ринку доставки газу до споживача з приватного до державного

сектору, де станом на 2024 рік, близько 75 % газорозподільних мереж перебувають у власності держави, і лише 25 % у комунальній та приватній власності.

Проаналізуємо переваги та недоліки різних форм власності РГК (розподільчих газових компаній) – державна, приватна та комунальна (табл. 3).

Таблиця 2. Переваги та недоліки різних форм власності РГК

Форма власності	Переваги	Недоліки	Вплив на населення
Державна	Стабільність, соціальна місія	Бюрократія, політичний вплив	Може забезпечувати доступ до газу для населення, але може бути менш ефективною та гнучкою.
Приватна	Ефективне управління, інновації	Ризики, соціальна відповідальність	Може призвести до кращого обслуговування та інновацій, але може бути менш соціально відповідальною.
Комунальна	Соціальна відповідальність, участь громади	Фінансування, ризики відсутності ефективності	Може бути спрямована на потреби громади, але може потребувати кращого управління та фінансування.

* Складено авторами.

Отже, державна власність може забезпечити стабільність фінансування та підтримку від держави у складних умовах,

наприклад, під час воєнного або кризового періоду. Також державні РГК можуть виконувати соціальні функції, забезпечуючи

доступ до газу для населення та інших соціальних груп.

Серед недоліків слід відзначити те, що державні структури можуть бути менш гнучкими та ефективними в управлінні, що може призводити до бюрократичних перешкод та уповільнення реакції на зміни на ринку, а також можуть піддаватися політичним впливам та втручанням, що може ускладнювати прийняття об'єктивних управлінських рішень.

Щодо переваг приватної власності, то такі РГК можуть бути більш гнучкими та ефективними в управлінні, оскільки вони мають більшу відповідальність перед акціонерами та можуть бути більш орієнтовані на прибуток. Окрім того, приватні компанії можуть бути більш інноваційними та швидше реагувати на зміни на ринку, що сприяє покращенню послуг та конкурентоспроможності.

Однак приватні РГК можуть зазнавати більших ризиків і фінансових труднощів через конкуренцію та недостатність ресурсів для інвестицій у розвиток та модернізацію інфраструктури. Також такі компанії можуть пріоритизувати прибуток перед соціальними цілями, що може впливати на доступність та якість послуг для населення.

Газові мережі, можуть бути і у комунальній власності, яка належить громаді або місцевим органам самоврядування. Такі РГК можуть бути спрямовані на задоволення соціальних потреб громади, забезпечуючи доступ до газу для всіх мешканців, незалежно від їхнього статусу або можливостей.

Своєю чергою громада має можливість брати участь у процесі управління та прийнятті стратегічних рішень щодо розвитку та експлуатації газової інфраструктури.

Щодо недоліків функціонування РГК, що знаходяться у комунальній власності можна віднести те, що такі компанії можуть стикатися з обмеженими фінансовими ресурсами та менш ефективним управлінням порівняно з приватними або державними компаніями. Окрім того, відсутність прибуткової мотивації може призвести до меншої ефективності та інноваційності у розвитку та управлінні газовою інфраструктурою.

Важливо зазначити, що оптимальна форма власності РГК залежить від конкретних потреб та цілей газового господарства, а також

політичних, економічних та соціальних умов країни.

Однак, монополізація з боку держави, яку ми спостерігаємо сьогодні, може мати негативні наслідки, оскільки встановлені тарифи не сприятимуть конкуренції на ринку газопостачання, що може знижувати якість послуг та не сприятиме зниженню цін. Навіть при перерозподілі ринку газопостачання до приватних домогосподарств, проблеми формування тарифів на розподіл газу залишаються невирішеними. Проблеми, пов'язані з власністю на газорозподільні системи та їх експлуатацією, продовжують залишатися неурегульованими і потребують уваги з боку влади, а також розробки ефективніших механізмів регулювання для захисту інтересів населення та забезпечення належного функціонування газового сектору.

Важливо зазначити, що населення може бути зацікавлене у комунальній власності газових мереж з кількох причин:

1. Населення може інвестувати у комунальні РГК через сплату податків або інших зборів, які використовуються для фінансування розвитку та експлуатації газової інфраструктури.
2. У деяких випадках населення може мати пряму власність у комунальних РГК, що дає їм право голосу у процесі прийняття рішень.
3. Населення зацікавлене у доступі до надійного та доступного газопостачання. Комунальні РГК можуть бути зобов'язані забезпечувати доступ до газу для всіх мешканців, незалежно від їхнього соціально-економічного статусу.

Так до прикладу у січні 2021 р. керуючись Законом України «Про передачу об'єктів державної та комунальної власності», депутати Житомирської міської ради восьмого скликання просили передати газові розподільчі мережі та устаткування, приєднане до цих мереж, що перебувають у державній власності, у власність Житомирської міської територіальної громади. Таке рішення було викликане ситуацією, що виникла у сфері газопостачання в Україні. Низка ініціатив щодо зміни підходів у тарифоутворенні, обліку спожитого природного газу були негативно сприйняті територіальною громадою [10].

Щоб забезпечити ефективне використання комунальних ресурсів та задовільнити інтереси

населення, важливо забезпечити ефективне управління, прозорість у прийнятті рішень та участь громади у процесі прийняття стратегічних рішень щодо розвитку та експлуатації газової інфраструктури.

Аналіз приналежності основних засобів у газовому господарстві показує, що кожна форма власності має свої переваги та недоліки. Державна власність забезпечує контроль за критичними інфраструктурними об'єктами, приватна власність сприяє залученню інвестицій та гнучкості управління, комунальна власність дозволяє враховувати місцеві особливості та потреби, а внесок населення сприяє безпосередньому контролю за частиною інфраструктури. Оптимальне поєднання цих форм власності може забезпечити ефективне функціонування газового господарства та задовольнити інтереси різних зацікавлених сторін.

В Україні плата за споживання та доставку газу була розділена ще у 2015 році. На сьогодні плата за доставку газу затверджується щорічно Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП).

Розділення плати за споживання та доставку газу мало ряд позитивних наслідків, а саме: збільшення прозорості ціноутворення на газ, підвищення енергоефективності завдяки стимулюванню споживачів до економії газу, створення конкурентного ринку постачання газу.

Однак, розділення плати за споживання та доставку газу також мало і ряд негативних наслідків: збільшення ціни на газ для населення, зростання заборгованості за комунальні послуги, збільшення соціальної напруги, що викликано рядом неузгоджених аспектів.

Незважаючи на негативні наслідки, розділення плати за споживання та доставку газу вважається необхідним кроком для реформування газового ринку України.

Загалом, на сьогодні процес затвердження тарифу Національним регулятором є тривалим і проходить через декілька етапів. Основою цих етапів є оприлюднення планових тарифів для публічного обговорення та інформування усіх зацікавлених сторін. Проте на період дії воєнного стану в Україні відкриті обговорення призупинені відповідно до постанови НКРЕКП

від 02 грудня 2022 року № 1600 «Про врегулювання окремих питань встановлення тарифів на послуги суб'єктів природних монополій у нафтогазовій сфері у період дії воєнного стану в Україні» [11].

Відповідно до Кодексу газорозподільних систем [12] кожен споживач платить не за обсяги споживання, а за користування потужністю. Тобто, споживач платить за послугу із забезпечення цілодобового доступу до потужності мереж, що дозволяє споживати необхідні обсяги природного газу відповідно до потреб домогосподарства.

Однак, якщо споживач запровадив альтернативні джерела енергії наприкінці розрахункового періоду, то це не зменшить плату за доставку у поточному році, оскільки замовлена потужність розраховується за попередній період. Така ситуація, не дивлячись на пояснення газорозподільних компаній породжує відчуття несправедливості у суспільстві.

Розглянемо переваги та недоліки оплати послуг за доставку газу при оплаті за доступ до потужностей, та виходячи із обсягу за фактично спожитий газ (таблиця 3).

Згідно з Кодексом газорозподільних систем [12], тільки Оператори ГРМ мають право на експлуатацію газорозподільних систем. Якщо власники газових мереж не є Операторами ГРМ, вони повинні укласти договори про експлуатацію або передати свої мережі на баланс Оператору ГРМ. Більшість газопроводів низького тиску, які були прокладені населенням до своїх будинків за власні кошти, змушені передавати безоплатно на баланс Оператора ГРМ. При цьому, Оператори ГРМ нараховують амортизацію на відшкодування цих активів і їх технічне обслуговування, а потім ці витрати включаються у ціну транспортування газу, яку оплачує те ж саме населення за доставку газу. Така ситуація призводить до напруження у суспільстві, оскільки цей процес передачі та експлуатації газових мереж не враховує інтереси громадян-інвесторів.

Для вирішення цих питань, на нашу думку, владі слід розробити чіткі правила і норми, що стосуються власності на газорозподільні системи та їх експлуатації, з урахуванням внеску громадян. Це може відобразитись у тарифах за доставку газу. Зокрема, слід внести зміни у Кодекс, щоб зобов'язати Оператора

ГРМ вказувати частку газопроводів, переданих населенню, на їх баланс. Звісно, це може бути складно зробити зараз, оскільки частка ринку державної і приватної власності багаторазово змінювалась протягом останніх 25 років, і

відновити документацію буде надзвичайно складно. Окрім того, більшість газопроводів, а саме ті що були прокладені населенням понад 10 років назад вже відамортизовані.

Таблиця 3. Переваги і недоліки різних підходів до розрахунку тарифів на доставку газу

Підхід до тарифікації	Переваги	Недоліки
За доступ до потужностей	- Гарантія стабільності доходів для постачальника, що допомагає в довгостроковому плануванні та інвестиціях у підтримку і модернізацію інфраструктури. - Споживачі можуть бути зацікавлені у запровадженні альтернативних джерел енергії, зокрема, сонячна, вітрова тощо, що сприятиме підвищенню енергоефективності своїх домогосподарств, оскільки вони платять за доступ до потужностей, а не за фактичний обсяг спожитого газу.	- Споживачі з нульовим або низьким обсягом споживання вважають цей підхід несправедливим, оскільки вони платять за неспожитого газу. - Споживачі, які запровадили альтернативні джерела енергії, або ж знизили споживання газу, зможуть скористатись із цього лише через рік, що теж є несправедливим.
За фактичний обсяг спожитого газу	- Споживачі платять за доставку, виходячи із фактичного обсягу використаного газу, що сприймається як більш справедливий підхід. - Споживачі мають економічний стимул зменшувати споживання газу, що сприяє енергоефективності та зниженню витрат.	Залежність доходів газорозподільних мереж від обсягів споживання, а не замовленої потужності знизить прибуток підприємства, а отже і інвестиційні можливості підприємства.

* Складено авторами.

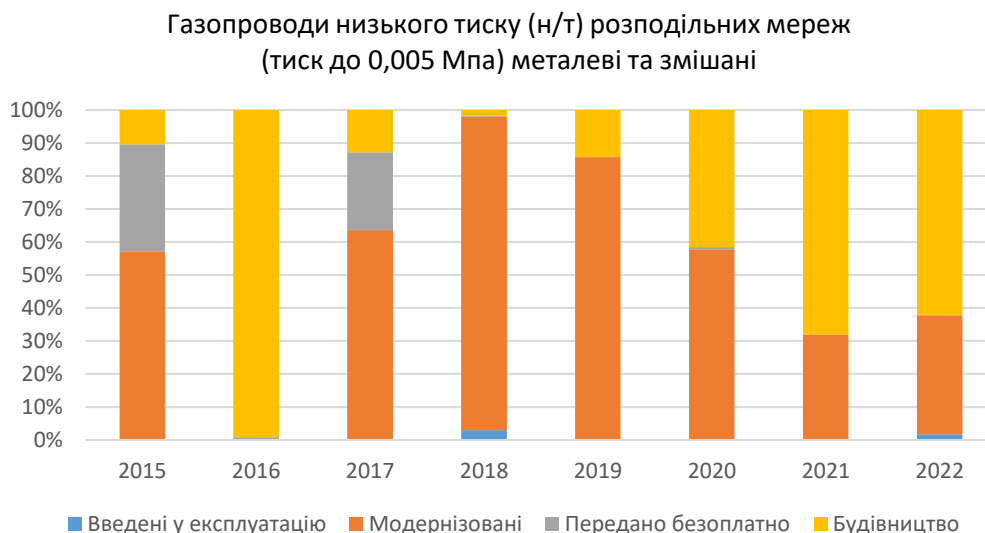
Проаналізуємо детальніше частку безоплатно переданих газопроводів до газорозподільних підприємств (рис. 2).

Рис. 2. Частка безоплатно переданих активів у загальній величині введених газорозподільних газопроводів низького тиску

Отже, частка безоплатно переданих активів у загальній величині введених газорозподільних газопроводів низького тиску у різні роки коливається від 0,01% до 39,15%. Загалом, введені газопроводи низького тиску та вводи дворові включають, ті які введені у

експлуатацію у поточному періоді, модернізовані газопроводи, передані безоплатно та нове будівництво. Розглянемо детальніше структуру введених за даний період газопроводів низького тиску (рис. 3 та рис. 4).

* Побудовано авторами на основі даних АТ «Рівнегаз»

Рис. 3. Структура газопроводів низького тиску (н/т) розподільних мереж (тиск до 0,005 Мпа) металевих та змішаних

* Побудовано авторами на основі даних АТ «Рівнегаз»

Рис. 4. Структура газопроводів низького тиску (н/т) розподільних мереж (тиск до 0,005 Мпа) поліетиленових

Отже, з рис. 3 та рис. 4 можемо зробити висновок, що найбільшу частку у структурі введених газопроводів низького тиску, як металевих так і поліетиленових складає нове будівництво, частка якого коливається від 2 до

99%. Серед металевих та змішаних газопроводів значна частка також належить модернізації. Вона коливається від 0 до 85%. Щодо частки безкоштовно переданих газопроводів, то найбільше її значення

спостерігаємо у 2015 році та 2017 роках, де вони досягають відповідно 34,7% та 64,5%.

Також за досліджуваний період були передані безоплатно вводи дворівні як металеві, так і поліетиленові. Їх частка є незначною, і складає менше 1% від загальної вартості введеного у експлуатацію обладнання низького тиску.

У момент передачі газопроводів низького тиску на баланс АТ «Газорозподільних мереж», останні визнають дохід від отриманих активів поступово, у міру нарахування амортизації. Надалі ця амортизація підлягає відшкодуванню, шляхом включення у собівартість реалізованої продукції. Газорозподільні підприємства, як правило, використовують прямолінійний метод амортизації, а отже, із врахуванням мінімального терміну корисного використання, зазначеного у Податковому кодексі для газорозподільних мереж, він складатиме 10 років.

Розрахована нами сума накопиченої амортизації за досліджуваний період від безоплатно переданих газопроводів низького тиску на прикладі АТ «Рівнегаз» склала 484,48 тис. грн. Ця сума відповідно включається у калькуляцію витрат при встановленні планового тарифу. Такі ж активи є у всіх газорозподільних компаніях, так частка амортизації вводів дворівних, які є на балансі АТ «Івано-Франківськгаз» складає 21%, у ПрАТ «Тернопільгаз» - %.

У [9] ми вже розглядали взаємозв'язок між тарифом та амортизацією. А саме, за приклад було взято нараховану амортизацію газорозподільних газопроводів у ПрАТ «Тернопільгаз» на ділянці Ходячків за 10 років склала 175166,46 грн, при обсягах протранспортованого газу - 9656,825 тис.м3, що означає, що на кожну тисячу кубометрів протранспортованого газу припадає 18,14 грн амортизованих коштів за газорозподільні мережі. Якщо припустити, що лише 1% газопроводів передано громадянами на баланс ПрАТ, то з цієї суми 0,18 грн амортизованих коштів належать громадянам, які проклали газорозподільні мережі до своїх будинків. Отже, тариф за транспортування повинен бути зменшений на цю суму.

За даними Івано-Франківського оператора ГРМ прослідкуємо частку приватної власності,

що передана на баланс підприємства. Отже, частка амортизації, нарахована Оператором ГРМ на вводи дворівні, які були передані громадянами на баланс підприємства, складає 21%. Таким чином, опираючись на попередні розрахунки, їх величина у тарифі на транспортування складає 3,78 грн/1000 м3. Крім вводів дворівних, на балансі підприємств є також інші активи, передані як населенням, так і комунальними підприємствами, такі як газорегуляторні пункти, шафові регуляторні пункти газу, установки електрохімічного захисту від корозії, прилади діагностики та обстеження систем газопостачання, колодязі, засувки, будинкові регулятори тиску, системи телемеханіки і т. д.

Отже, це питання потребує проведення подальших досліджень для розробки науково обґрунтованих рішень і рекомендацій, а також політичних рішень щодо виокремлення майна, що безкоштовно передано на баланс Операторам ГРМ для врахування інтересів населення й зняття суспільної напруги, яка неодноразово виникає при оплаті послуг на доставку газу.

Тепер проведемо аналіз фінансових результатів діяльності газорозподільних компаній (рис. 5).

Отже, аналіз фінансової звітності компаній, що спеціалізуються на розподілі природного газу, вказує на збитковість більшості з них протягом останніх років. Така ситуація може бути пояснена декількома причинами. Зокрема, спостерігається зниження обсягів споживання природного газу, що може бути наслідком підвищення ефективності використання енергії, переходу до альтернативних джерел енергії або змін у виробництві та споживанні. Крім того, як зазначають автори [2] компанії, що займаються розподілом природного газу, стикаються з різноманітними політичними та макроекономічними ризиками, які можуть впливати на їхню діяльність та фінансову стійкість. Ці ризики включають зміни у законодавстві, глобальні економічні та політичні тренди, зміни у політичних лідерах, геополітичні конфлікти та соціальні зміни. Нестабільне політичне середовище може призвести до змін у регуляторному середовищі та вплинути на умови діяльності компаній. Також, діяльність компаній з розподілу

природного газу, які приносять збитки, може свідчити і про серйозні проблеми у їхньому управлінні.

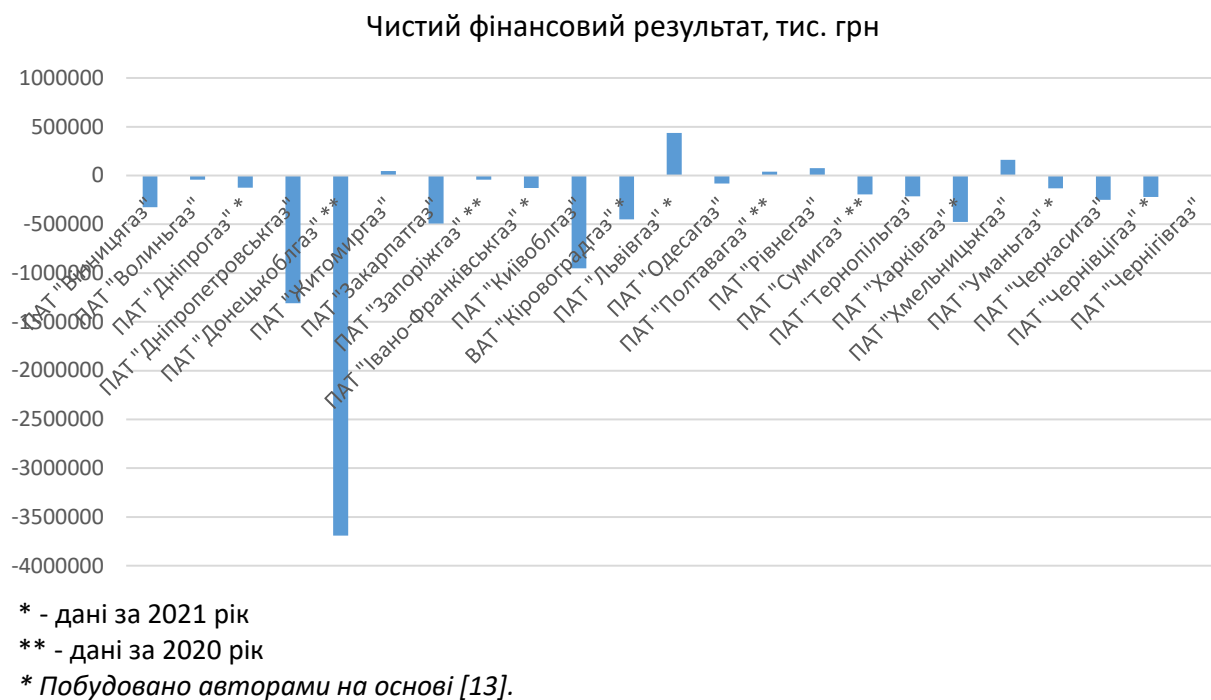

Рис. 5. Чистий фінансовий результат діяльності газорозподільних компаній

Отже, підприємства, що займаються розподілом газу, стикаються з рядом складних проблем, які суттєво впливають на їхню діяльність та стабільність. Однією з ключових сфер, що визначають функціонування таких підприємств, є нормативна база та тарифна політика. Недосконалість та непродуманий підхід до цих аспектів, а також недоліки нормативної бази та їх впровадження, може призвести до серйозних наслідків для ринку розподілу газу та споживачів. Наприклад, непередбачуваність у формулюванні та виконанні законодавчих норм може спричинити неоднозначне тлумачення правил гри та порушити стабільність ринку. Також важливо враховувати інтереси споживачів та забезпечити їхню захищеність у контексті формування тарифів та регулювання діяльності підприємств розподілу газу.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Загалом, для забезпечення ефективного функціонування ринку розподілу газу та забезпечення стабільності сектору важливо приділяти увагу нормативній базі,

регулюванню та тарифній політиці, а також враховувати різноманітні ризики, що впливають на діяльність підприємств.

Впровадження прозорого механізму формування тарифів на доставку газу є важливим для забезпечення балансу інтересів усіх зацікавлених сторін. Представимо схематично механізм формування тарифів (рис. 6).

Механізм прозорого формування тарифів на доставку газу є ефективним завдяки його здатності забезпечити довіру споживачів, підвищити якість послуг, знизити рівень конфліктів між постачальниками та споживачами, а також підтримати соціальну справедливість. Одним із ключових аспектів є створення умов для зростання довіри між усіма учасниками процесу. Коли споживачі бачать, що формування тарифів відбувається відкрито і всі витрати обґрунтовані, це зменшує недовіру та знижує рівень соціальної напруги. Залучення громадськості до процесу через громадські слухання та онлайн-платформи для зворотного зв'язку дозволяє враховувати думку споживачів, що сприяє справедлившому підходу до розподілу витрат.

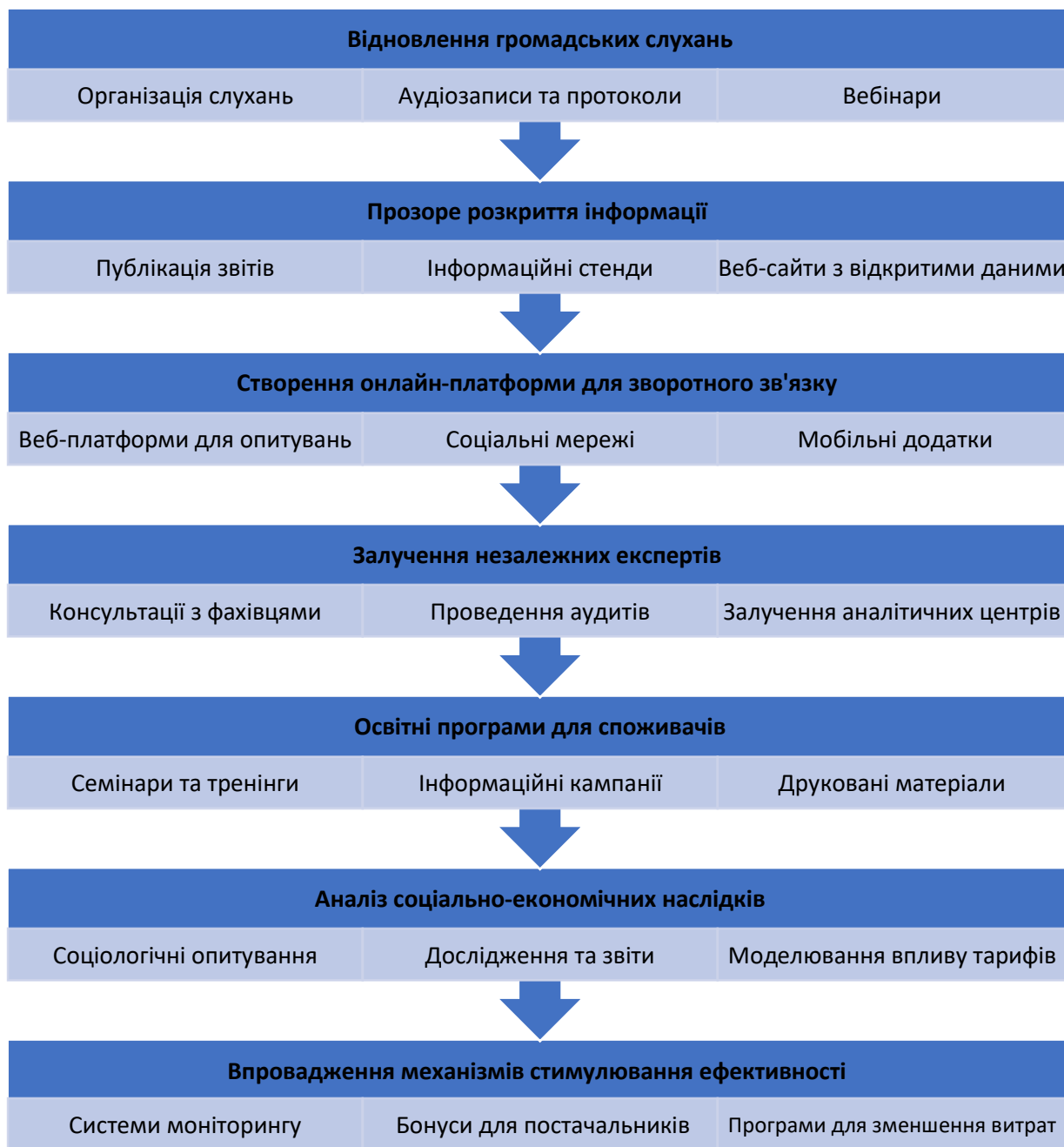

Рис. 6. Механізм прозорого формування тарифів на доставку газу

Прозоре розкриття інформації і залучення незалежних експертів значно зменшує ризики корупції. Відкритий доступ до даних про тарифи і незалежні аудити дозволяють контролювати процес формування тарифів, що підвищує підзвітність як постачальників, так і регуляторів. Важливим елементом є механізми стимулювання ефективності, які мотивують постачальників газу знижувати витрати та підвищувати якість послуг. Це стимулює раціональне використання ресурсів та зменшення втрат, що є критично важливим в умовах обмеженості енергетичних ресурсів.

Освітні програми для споживачів підвищують рівень їх обізнаності щодо тарифоутворення. Коли споживачі розуміють, як формуються тарифи і які чинники впливають на їхні зміни, це сприяє більш раціональному ставленню до підвищення цін і знижує можливість соціальних протестів. Аналіз соціально-економічних наслідків тарифів дозволяє враховувати їхній вплив на різні групи населення, що запобігає надмірному фінансовому тиску на соціально вразливі верстви.

На часі цей механізм є особливо актуальним через постійне зростання цін на енергоресурси, що викликає значне занепокоєння у суспільстві. Прозорість у формуванні тарифів є ключовим елементом для збереження соціальної стабільності, оскільки громадяни мають розуміти, за що вони платять. Крім того, в умовах економічної нестабільності особливо важливо забезпечувати соціальну справедливість, враховуючи потреби найвразливіших груп населення. Підвищення ефективності енергетичного сектора також є нагальною потребою, особливо в умовах кризи, коли оптимізація витрат стає критично важливою для енергетичної безпеки країни. Впровадження механізмів прозорого тарифоутворення також є частиною євроінтеграційних зобов'язань України, що дозволяє гармонізувати енергетичні ринки з європейськими стандартами.

Отже, задля прозорого механізму формування тарифів на доставку газу пропонуємо:

1. Відновити регулярні громадські слухання і консультації з усіма зацікавленими сторонами, включаючи споживачів, представників бізнесу, громадські організації та державні органи.
2. Залучати незалежних експертів для аналізу та надання рекомендацій щодо формування тарифів.
3. Регулярно оприлюднювати детальні звіти про структуру тарифу, включаючи всі витрати, доходи та прибутки газорозподільних компаній.
4. Створити онлайн-платформу для збору зворотного зв'язку від споживачів щодо їхніх питань, пропозицій та скарг.
5. Використовувати соціальні медіа та інші цифрові канали для інформування споживачів та отримання їхньої думки.
6. Використовувати економічні моделі, штучний інтелект для прогнозування впливу змін тарифів на різні групи споживачів та загальну економіку.
7. Проводити аналіз сценаріїв для визначення оптимального рівня тарифів, що враховує інтереси усіх сторін.
8. Запровадити механізм заохочення газорозподільних компаній до підвищення ефективності та зниження витрат.
9. Розробити програми для модернізації інфраструктури та зниження втрат газу.
10. Організувати освітні кампанії для споживачів, для роз'яснення принципів формування тарифів і їхнього впливу на вартість доставки газу.
11. Оприлюднювати інформацію про енергозбереження та ефективне використання газу.

Впровадження цих заходів, на наш погляд, сприятиме створенню прозорої та справедливої системи формування тарифів на доставку газу, що задовольнятиме інтереси всіх зацікавлених сторін. Подальші дослідження та наукові рекомендації також можуть сприяти вирішенню складних проблем у цій галузі та забезпечити сталість та ефективність роботи підприємств, які займаються розподілом газу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інформаційно-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства: колективна монографія / за ред. О. Ю. Акименко. Чернівці: Національний університет «Чернігівська політехніка», 2023. 364 с.
<https://kerivnyk.info/data/informacijno-analitychne-zabezpechennya.pdf>.
2. Гетьман О. О., Міщенко Б. В. Необхідність змін у тарифній політиці держави в галузі постачання та розподілу природного газу. *Аспекти безпеки державного сектору: управління та публічне адміністрування в процесі державно-приватного партнерства*. URL: <https://www.researchgate.net>. 27.

3. Гораль, Л., Метошоп, І., Чернова, О., & Корнієнко, А. (2023). Архітектурно-технічний вплив газових мереж на величину тарифу на послуги з розподілу природного газу. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*, (5), 3–9. <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/3d86f58c-dbc2-4339-b43d-3f67a4e590ca/content>.
4. Коротя, М. І. Методичні та практичні підходи до обрахунку регіональних тарифів на послуги транспортування та розподілу природного газу. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Том 4. № 2. С. 114-122. – URL: http://ujae.org.ua/wpcontent/uploads/2019/11/ujae_2019_r02_a13.pdf.
5. Iryna Metoshop, Oleksandra-Anna Metoshop. The impact of tariff formation on the sustainable development of the gas sector of Ukraine. *Philosophy, economics and law review*. Volume 3, no. 2, 2023. С. 89-102. DOI 10.31733/2786-491X-2023-2-89-103.
6. Омельченко В. Досвід запровадження стимулюючих тарифів в енергетиці серед провідних країн Європи. Центр Разумкова. 28.09.2021. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/dosvid-vprovadzhennistymuliuiuchogo-taryfoutvorennia-v-sektori-energetyky-sered-providnykhievropeiskyykh-krain>.
7. Столяр О. О. Удосконалення механізму тарифоутворення газорозподільних підприємств: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки. Івано-Франківськ. 2021. 183 с. URL: <https://bit.ly/44118hi>.
8. «Нафтогаз» завершив інтеграцію газорозподільних підприємств РГК. URL: <https://ua-energy.org/uk/posts/naftohaz-zavershyv-intehratsiiu-hazorozpodilnykh-pidpriemstv-rhk>
9. Гораль Л. Т., Метошоп І. М., Степанюк О. С., Іванов О. В. Структура власності в розподільних газових мережах як чинник впливу на розмір тарифу транспортування природного газу. *VII Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні»*. Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця. 1-2 березня 2024 р. https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/42362/150681.pdf?sequence=2&isAllowed=y_
10. <https://zt-rada.gov.ua/?pages=12723>.
11. Доставка газу, за що саме ми платимо? Газп Правда. Консультаційний центр для населення. <https://gazpravda.com.ua/novyny/dostavka-hazu-za-shcho-same-my-platymo>
12. Кодекс газорозподільних систем. Постанова №2494 від 30.09.2015 у редакції від 07.12.2023. URL: Про затвердження Кодексу газоро... | від 30.09.2015 № 2494 (rada.gov.ua)_
13. Офіційні сайти газорозподільних підприємств. URL: <http://surl.li/mcwcg>.

REFERENCES

1. Akyimenko, O. Y. (Ed.). (2023). *Information and Analytical Support for Managing Economic Security of the Enterprise: A Collective Monograph*. Chernihiv: National University «Chernihiv Polytechnic». Available at: <https://kerivnyk.info/data/informacijno-analitychne-zabezpechennya.pdf>
2. Hetman, O. O., & Mishchenko, B. V. (n.d.). The Need for Changes in the State Tariff Policy in the Field of Natural Gas Supply and Distribution. *Aspects of Public Sector Security: Management and Public Administration in the Process of Public-Private Partnership*. Available at: <https://www.researchgate.net>.

3. Horal, L., Metoshop, I., Chernova, O., & Korniienko, A. (2023). Architectural and Technical Impact of Gas Networks on the Amount of the Tariff for Gas Distribution Services. *Bulletin of the National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute» (Economic Sciences)*, (5), 3–9. Available at: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/3d86f58c-dbc2-4339-b43d-3f67a4e590ca/content>.
4. Korotya, M. I. (2019). Methodical and Practical Approaches to Calculating Regional Tariffs for Natural Gas Transportation and Distribution Services. *Ukrainian Journal of Applied Economics*, 4(2), 114-122. Available at: http://ujae.org.ua/wpcontent/uploads/2019/11/ujae_2019_r02_a13.pdf.
5. Metoshop, I., & Metoshop, O.-A. (2023). The Impact of Tariff Formation on the Sustainable Development of the Gas Sector of Ukraine. *Philosophy, Economics and Law Review*, 3(2), 89-102. DOI: 10.31733/2786-491X-2023-2-89-103.
6. Omelchenko, V. (2021, September 28). Experience of Implementing Incentive Tariffs in the Energy Sector among Leading European Countries. *Razumkov Center*. Available at: <https://razumkov.org.ua/statti/dosvid-vprovadzhennistymuliuiuchogotaryfotvorennia-v-sektori-energetyky-sered-providnykhievropeiskyykh-krain>.
7. Stolyar, O. O. (2021). *Improvement of the Tariff Formation Mechanism for Gas Distribution Enterprises: PhD Thesis in Social and Behavioral Sciences*. Ivano-Frankivsk. Available at: <https://bit.ly/44l18hi>.
8. Naftogaz completes integration of gas distribution enterprises RGC. (n.d.). Available at: <https://ua-energy.org/uk/posts/naftohaz-zavershyv-intehratsiiu-hazorozpodilnykh-pidpriemstv-rhk>.
9. Horal, L. T., Metoshop, I. M., Stepaniuk, O. S., & Ivanov, O. V. (2024, March). Ownership Structure in Distribution Gas Networks as a Factor Influencing the Tariff Size for Natural Gas Transportation. *VII International Scientific and Practical Conference «Modern Trends in Financial and Innovation-Investment Processes Development in Ukraine»*, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia. Available at: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/42362/150681.pdf?sequence=2&isAllowed=y>.
10. Gas Delivery, What Exactly Are We Paying For? *Gaspravda*. Advisory Center for the Population. Available at: <https://gazpravda.com.ua/novyny/dostavka-hazu-za-shcho-same-my-platymo>.
11. Code of Gas Distribution Systems. Resolution No. 2494 of 30.09.2015, as amended on 07.12.2023. Available at: rada.gov.ua.
12. Official Websites of Gas Distribution Enterprises. Available at: <http://surl.li/mcwcg>.

Liliana Horal, Doctor of Economic Sciences, Professor, Lecturer, Department of Finance, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine

Iryna Metoshop, Candidate of Economic Sciences, Professor, Lecturer, Department of Finance, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine

Andrii Korniienko, PhD Student, Department of Finance, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine

Sofiia Dub, PhD Student, Department of Finance, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine

Vira Shyiko, Candidate of Economic Sciences, Professor, Lecturer, Department of Public Administration, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine

Implementation of a transparent mechanism for gas delivery tariff formation as a means of ensuring balance of stakeholder interests

Abstract

Introduction. This study examines the transparency of tariff formation for gas delivery as a key factor in balancing the interests of the state, the population, and gas distribution companies. Special attention is given to the socio-economic impacts of tariffs, the challenges of market monopolization, and the need to consider the interests of all stakeholders

in the regulatory process.

Objective. The article aims to develop and implement a transparent and fair mechanism for forming gas delivery tariffs to promote social justice, improve the efficiency of gas distribution companies, and account for consumer interests.

Method (methodology). The article employs an analytical approach to study the economic and social aspects of tariff formation. It uses a comparative analysis of different forms of gas distribution network ownership (state, private, communal) and their impact on tariff policy. The research is based on monographic sources, statistical data, legislative analysis, and empirical studies.

Results. The study results indicate the need for transparent mechanisms, such as public hearings, consumer education programs, and the involvement of independent experts in tariff verification. Establishing clear regulatory standards and justified tariff formation will reduce social tensions and increase public trust in gas distribution companies.

Keywords: tariff formation; gas delivery; transparency; energy market; socio-economic balance; state regulation; gas distribution companies.

Cite as: Horal, L., Metoshop, I., Korniienko, A., Dub, S., and Shyiko, V. (2024). Implementation of a Transparent Mechanism for Gas Delivery Tariff Formation as a Means of Ensuring Balance of Stakeholder Interests. *Economic analysis*, 34 (3), 159-173. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.03.159>

The publication of this article was made possible by the grant support provided for project No. 2021.01/0409 by the National Research Foundation of Ukraine.